

'Gelovigen en ongelovigen zijn wel degelijk verwant'

ci moeilijk verenigbaar is. Hij noemt zich een katholiek van het Tweede Vaticaans Concilie en in zijn boek bekritiseert hij de hang naar uniformiteit binnen de kerk. „De katholieke kerk is eeuwenlang zeer pluriform geweest; pogingen om alles in een keurslijf te duwen zijn relatief nieuw. Het gaat steeds om een reactie tegen wat gezien wordt als een bedreiging van buitenaf. Eerst was er het Trentse concilie, waarin men zich tegen de Reformatie keerde door de teugels aan te halen, toen kwam de Franse Revolutie. Maar dat streven naar eenheid en discipline gaat in tegen de geest van het geloof.

„De huidige paus is bijzonder intelligent en toegewijd, maar uit zijn uitspraken valt op te maken dat hij geen benul heeft van de situatie in de westerse wereld. Hij heeft het steeds maar over een verderfelijke relativisme. Nou, misschien is dat begrip van toepassing op een paar hoogleraren in de literatuur, maar verder slaat het nergens op. Mensen nemen heel verschillende posities in ten aanzien van het geloof, ze zoeken naar een manier om vreedzaam samen te leven. Diversiteit wordt als een bedreiging gezien, als een morele zwakte. Maar beseffen dat je omringd wordt door andersdenkenden, heeft niets met relativisme te maken.”

Is dat geen algemene kwaal? Relativisme wordt door iedereen als scheldwoord

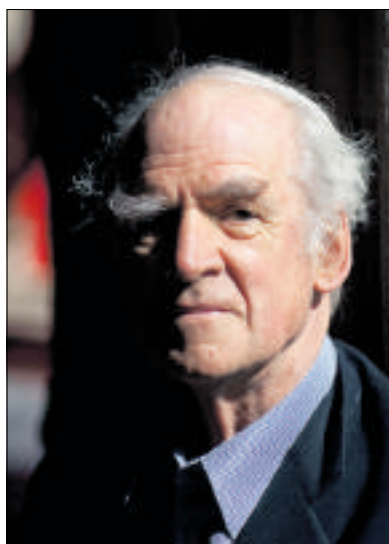

Foto Rien Zilvold

gebruikt. Zelfs atheïsten voelen tegenwoordig de noodzaak om zich te verenigen.

„Er is veel polarisatie, die wordt aangemoedigd door boeken als *The God Delusion* van Dawkins. Ik ben bevriend met Daniel Dennett, die ervan overtuigd is dat alles op de wereld een naturalistische verklaring heeft, hij toont zich strijdlustig ten opzichte van het geloof. Maar er zijn genoeg ongelovigen die zich ongemakkelijk voelen bij al die polemiek. Mijn boek is geschreven vanuit een ethisch ideaal: het zou mooi zijn wanneer we zouden leren begrijpen waarom mensen van

elkaar verschillen. Dan kom je ook niet in de verleiding om een karikatuur te maken van andermans opvattingen. Probeer te begrijpen wat er zo aantrekkelijk aan is. Een dergelijke uitwisseling tussen een gelovige en een niet-gelovige kan wel degelijk tot een gevoel van verwantschap leiden.”

Zoals bij u en Daniel Dennett?

„Ja, nou ja, er bestaat wel een zekere ironische distantie tussen ons.”

Begrijpelijk, want is er tussen de gelovige en de niet-gelovige niet iets dat onoverbrugbaar lijkt? In uw boek staat dat ieder mens streeft naar 'vervulling', maar anders dan de niet-gelovige, zoekt de gelovige dat in iets buiten de eigen ervaring.

„Dat blijft een heikel punt. Maar veel mensen bevinden zich ergens tussen deze twee extreme standpunten in. Die geloven niet in iets wat buiten hen zelf ligt, maar een zuiver wetenschappelijke verklaring van hun bestaan voldoet ook niet. Ze verzetten zich tegen een reductionistisch atheïsme, zonder dat ze hun heil in het bovennatuurlijke zoeken.

„Ik heb problemen met het feit dat men zich gedwongen of verplicht voelt partij te kiezen. Dat maakt mensen blind voor de gaten in hun eigen betoog, aan weerskanten van het debat. Ben je vandaag de dag een aanhanger van de Verlichting, dan onderschrijf je daarmee een heel pakket van aannames. De wetenschap verklaart

de wereld. We vinden de durf, zoals Kant ons opdraagt, om te weten. Moedig durven we dan de leegte onder ogen te zien. Zeker, er is geen plaats voor God in de natuurkunde, maar verklaart de natuurkunde alles in ons leven?

„Je ziet het bij Dawkins. Wanneer hij de transformatie van mensapen naar mensen probeert te verklaren in zuiver evolutionaire termen, waarbij cultuur een steeds belangrijkere rol wordt toebedeeld, valt zijn hele betoog in duigen. Aan de andere kant is het niet anders. Aan het einde van de 17de eeuw waren veel wetenschappers, zoals Newton, er zo heilig van overtuigd dat God overal in de wereld aanwezig was, dat alles wat ze ontdekten als bewijs daarvan gezien werd. Men ziet zijn overtuigingen voor kenniss aan en negeert de open plekken.”

In zijn werk beschrijft Taylor hoe ons zelf steeds minder 'poreus' is geworden, dat wil zeggen, zich steeds meer heeft afgescheiden van de wereld en zichzelf steeds meer als volledig verklaarbaar object is gaan zien. In *Een seculiere tijd* verzet hij zich opnieuw tegen die reductie, en pleit hij voor ruimte voor spiritualiteit in een seculiere wereld.

Zijn gelovigen die hun godsdienst terugbrengen tot simpele essenties en onwalgelijke feiten negeren, niet minstens zo laakbaar?

„Zeker. Je ziet dat bij het islamisme, dat alle pluriformiteit binnen de islam probeert uit te roeien in naam van een bedreiging van buitenaf. Je ziet het bij het Vaticaan, dat iedere aanpassing aan de moderne tijd als fataal ziet. De stroming die mij gevormd heeft, stelt dat geloof zich voortdurend aanpast aan de huidige tijd, zonder het zicht op de traditie te verliezen. De ironie wil dus dat juist de gelovigen die andere gelovigen beschuldigen van toegeven aan de tijdgeest, zelf als geen ander gevormd zijn door hun angstige reactie op onze tijd.”

BAS HEIJNE

Charles Taylor: Een seculiere tijd. Vertaald door Marjolijn Stoltenkamp. Lemniscaat, 1146 blz. € 49,95 tot 5/5), daarna € 59,95

De kampioen van het communitarisme

De Canadese filosoof Charles Taylor (1931) studeerde in Oxford bij Isaiah Berlin. Zijn eerste grote boek is een omvangrijke studie over Hegel. Daarin tekenden zich al de grondlijnen af van wat hij later zou uitwerken in *Sources of the Self* (1989) en *A Secular Age* (2007). Hij wordt gezien als een vertegenwoordiger van het communitarisme, dat de mens in de eerste plaats beschouwt als lid van een gemeenschap. In het eerst

genoemde boek onderzoekt Taylor, zo licht de ondertitel toe, 'de ontstaansgeschiedenis van de moderne identiteit'. In een jubelende bespreking van *A Secular Age* schreef Ger Groot (Boeken, 18.01.08): 'Het geloof maakte plaats voor een wetenschappelijk wereldbeeld omdat dit laatste een aantrekkelijk moreel perspectief bood. Het profileerde zich als realisme (tegenover begoocheling), als intelligentie (te-

genover domheid) en als moed (tegenover een bestaanszwakte die steeds weer troost nodig heeft).' Taylor was hoogleraar sociale en politieke theorie in Oxford en later hoogleraar politieke wetenschappen en filosofie aan McGill University in Montreal. Hij is nu met emeritaat. (RvG.)

 Lees recensies van Taylors werk op nrcboeken.nl